

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ У ПІДГОТОВЦІ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

О.Д. Ковальчук, кандидат
економічних наук, в.о. доцента.

В.М. Микитюк, кандидат
економічних наук, в.о. професора

В умовах розвитку ринкових відносин, інтеграції України у світове економічне співтовариство, підготовка аналітиків, спроможних професійно оцінити внутрішні і зовнішні чинники, що впливають на ефективність діяльності підприємства, проаналізувати можливі шляхи розвитку підприємства і дати їм оцінку, є необхідною умовою надання економіці України стійкої позитивної динаміки.

Перехід до ринкових відносин, лібералізація цінової політики і зовнішньоекономічної діяльності, поява і розвиток фінансового ринку призвели до трансформації об'єктів, суб'єктів, задач і змісту економічного аналізу їх діяльності. Прагнення підприємств до забезпечення їх конкурентної позиції на вітчизняних і світових товарних ринках спричинило необхідність аналізу чинників, що впливають на конкурентоспроможність продукції підприємств, аналізу стану і перспектив розвитку ринків збуту. Забезпечення конкурентної позиції багато в чому залежить від рівня собівартості виробленої продукції. Тому підвищилась роль аналізу собівартості. При цьому активізується використання функціонально-вартісного аналізу продукції технологічних процесів, виробничої та організаційної структури підприємства.

Розвиток фінансового ринку поставив перед аналітиками задачі, пов'язані з вибором суб'єктів і інструментів фінансового ринку, використання яких сприяє підвищенню ефективності функціонування підприємства. Можливість формування підприємствами фінансових активів викликала необхідність аналізу їх використання, оцінки напрямів вкладання коштів, виявлення факторів, що впливають на ефективність використання фінансових активів підприємств.

Що стосується трактування суті, то у вітчизняній економічній науці "Теорія економічного аналізу" і "Економічний аналіз" істотно відрізняються за змістом від аналогічних термінів, які прийняті у західній літературі. Економічний аналіз (аналіз господарської діяльності) трактували в СРСР в останні десятиліття як методику аналітичних розрахунків на рівні підприємства в умовах директивної економіки, а на

Заході це синонім терміна "сучасна економічна теорія", "політична економія", "загальноекономічна теорія" [4]. Виходячи з цього, цілком обґрунтовано було б називати дисципліну "прикладний економічний аналіз підприємств" або "прикладний мікроекономічний аналіз". Якщо ж навіть зберегти звичну для нас назву навчальної дисципліни - "Економічний аналіз", то істотною проблемою залишається структуризація курсу в зв'язку з вказаною вище обставиною: зміна середовища, в якому функціонують підприємства, вимагає відповідної адаптації методики їх дослідження.

Однією з перших спроб структуризації економічного аналізу на рівні підприємства з врахуванням нових умов є підхід, розроблений групою московських вчених-економістів. Розподіл аналізу на управлінський і фінансовий зумовлений характером джерел інформації, виконавцями, цілями, яких прагнуть досягти, тощо. Формально він ґрунтується на методології бухгалтерського обліку. Однак "пряме запозичення логіки поділу обліку на дві частини і перенесення його в систему аналізу діяльності підприємства не є безсумнівним, зокрема таке поняття як "управлінський аналіз", на відміну від фінансового, відсутнє в англо-американській науці і практиці. Крім того, поняття "фінансовий" і "управлінський" належать до принципово різних видів класифікацій і тому сумнівно чи можна їх зводити в одну. Незважаючи на перелічені застереження, запропонована структура економічного аналізу в різних варіантах повторюється багатьма вітчизняними фахівцями.

При уточненні змісту економічного аналізу слід враховувати, що він є не автономною системою, а підсистемою управління підприємством. Виходячи з цієї позиції, на нашу думку, економічний аналіз мав би зводитися до діагностики зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства і відповідно відображатися в його структурі (рис. 1).

Рис. 1. Структура економічного аналізу

Слід зазначити, що в літературі з менеджменту трактування зовнішнього середовища не викликає істотних заперечень. Вважають, що зовнішнє середовище охоплює дві групи в оточенні підприємства - макро- (віддалене) і мезо- (близьке)

оточення. Аналіз макрооточення передбачає вивчення впливу таких компонент як демографічна, економічна, природна, технологічна, політико-правова та соціально-культурна, кожна з яких характеризується певним набором чинників. Деякі вчені вважають, що можна обмежитись аналізом чотирьох компонент макрооточення: соціальної, технологічної, економічної і політичної, так званий СТЕП-аналіз. Другою складовою зовнішнього середовища є мезооточення, яке охоплює ті його елементи, з якими підприємство перебуває у прямому контакті. Аналіз мезооточення з використанням моделі конкурентних сил М.Портера зводиться до аналізу конкурентів, які діють у межах однієї галузі, потенційних конкурентів, які можуть вийти на ринок, і виробників товарів-замінників; вивчення покупців з метою визначення їхнього профілю; дослідження постачальників, які забезпечують виробників необхідними ресурсами.

Певні проблеми виникають при проведенні аналізу внутрішнього середовища підприємства, яке об'єднує функціональні сфери його діяльності: маркетинг, виробництво, фінанси, трудові ресурси, дослідження й розвиток. Кожну з цих сфер характеризують за допомогою основних чинників, які можуть бути джерелом як переваг, так і недоліків підприємства. Застосування SWOT-аналізу дозволяє встановити ланцюгові зв'язки між чинниками зовнішнього і внутрішнього середовища.

Ці три складові економічного аналізу набувають дещо різного змісту та призначення залежно від виду аналізу: стратегічний, тактичний чи оперативний. Зокрема при переході від одного виду аналізу до іншого акцент зміщується від аналізу макрооточення до внутрішнього середовища, а результати попереднього виду є основою для проведення наступного, причому регулярність виконання аналітичних розрахунків в системі стратегічного, тактичного і оперативного аналізу є різна, різним є і перелік критеріїв, показників, аналітичних методів. Однак, незважаючи на очевидну доцільність поєднання аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, конкретні методики дослідження впливу чинників макро- і мезооточення на діяльність підприємства практично відсутні.

Пропонований підхід до структуризації навчальної дисципліни "Економічний аналіз" дозволить встановлювати відповідність внутрішніх ресурсів підприємства і зовнішніх можливостей, досягати конкурентних переваг на ринку. Націленість на перспективу, підтримання відповідності між внутрішнім потенціалом підприємства і зовнішнім середовищем відрізнятимуть його від традиційного техніко-економічного аналізу. Таким чином, запропонований підхід до прикладного економічного аналізу, як системи знань і функції управління, відповідає завданням, які стоять перед підприємством у сучасних умовах, хоча потребує подальшого вдосконалення методики його проведення.

Література

1. Галушко О.С. Економічний аналіз та його місце у системі підготовки фахівців в умовах інтеграції України у світовий економічний простір // Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»: Тези доповідей міжнар. наук.-метод. конф. / Відп. за вип. Л. М. Кіндрацька. - К.: КНЕУ, 2002. - С 104-108.
2. Економічний аналіз: Навч. посіб. / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця - Житомир: ПП "Рута", 2003.-680 с.
3. Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. М.Г.Чумаченка. - К.: КНЕУ, 2001. - 540 с.
4. Кіндрацька Г.І. Курс "Економічний аналіз": відповідність назви, структури і призначення // Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»: Тези доповідей міжнар. наук.-метод. конф. / Відп. за вип. Л. М. Кіндрацька. - К.: КНЕУ, 2002.-С 219-223.